

วิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาในโศณนันทชาดก*

ANALYSIS OF GRATITUDE TO PARENTS IN SONA-NANTA JATAKA

เสาวนีย์ อ้นสนั่น

Saowanee Unsanun

พระมหามิตร ฐิตปญโญ

Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon kaen Campus, Thailand.

E-mail: mailbox_1089@yahoo.com

บทคัดย่อ

โศณนันทชาดก เป็นนิทานชาดกอีกเรื่องหนึ่งที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูตเวทีแก่บุคคลที่อยู่ในฐานะบุตรธิดา โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมผู้สูงอายุ มีพ่อแม่ปู่ย่าตายายจำนวนมากไม่น้อย ที่ถูกลูกหลานทอดทิ้ง ดังนั้น การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูตเวทีแก่ลูกหลาน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการคือ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านความกตัญญูตเวทีในโศณนันทชาดก และเพื่อวิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีของโศณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม

การศึกษาพบว่า เนื้อหาความกตัญญูตเวทีในโศณนันทชาดก มี 4 ประการ คือ 1) ความกตัญญูตเวทีของภิกษุ ได้แก่ เนื้อหาของชาดกที่เป็นปัจจุบันวัตถุ 2) การช่วยกันจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา ได้แก่ การสร้างอาศรมและปิดกวาดเสนาสนะให้สะอาดร่มรื่นเสมอ 3) การช่วยกันจัดเตรียมน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ได้แก่ การจัดเตรียมน้ำดื่ม ไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้าในเวลาเช้า และต้มน้ำอุ่นให้อาบในเวลาเย็น 4) การช่วยกันจัดหาผลไม้มาให้บริโภค ได้แก่ การจัดหาผลไม้ที่มิรสอโรยมาให้บริโภคอย่างเพียงพอในแต่ละวัน ส่วนการวิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีของโศณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม พบว่า การแสดงความกตัญญูตเวทีในเชิงสังคมของโศณดาบสและนันทดาบส มี 3 ประการ คือ 1) ภิกษุเล็งดูมารดาบิดา ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุอุปัฏฐากเล็งดูมารดาบิดาได้ 2) การตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาตามหลักทศ 6 ได้แก่ โศณดาบสและนันทดาบส ได้ตอบแทนอุปการคุณของมารดาบิดา 5 ประการ 3) ความเป็นอริชาตบุตร ได้แก่ โศณดาบสและนันทดาบสมีภูมิธรรมสูงกว่ามารดาบิดา คือ ได้อภิญญา 5

คำสำคัญ: ความกตัญญูตเวที, มารดาบิดา, โศณนันทชาดก

Abstract

Sona-Nanta Jataka is another Jataka that aims to instill the virtue of gratitude in those who are children especially in today's aging society which there are quite some parents and grandparents that has been abandoned by children. Therefore, instilling gratitude for the children is very important and necessary. The 2 purposes of this article are; to analyze the contents of Sona-Nanta's gratitude, and to analyze the gratitude of Sonadabos (Sona Ascetic) and Nantadabos (Nanta Ascetic) in a social way.

The study found that the contents of gratitude in Sona-Nanta Jataka consists of 4 things: 1) the gratitude of monks, i.e. the contents of the Jataka that is the beginning of this Jataka, 2) help arranging the suitable places for parents, i.e. building an accommodation and keep it clean always, 3) help preparing water for parent's consumption, such as preparing drinking water, tooth brush, washing water in the morning. And boil warm water to bathe in the evening, and 4) help providing fruit for consumption, i.e. providing delicious fruit to consume enough each day. As for the gratitude's analysis of Sonadabos and Nantadabos in the social aspect, it was found that they show gratitude in the society are 3 things: 1) the monks raise their parents, i.e. the Lord Buddha allows the monks to take care of their mothers, 2) remaking the merits of parents according to the 6 directions, namely Sonadabos and Nantadabos rewarded the patronage of parents in 5 ways, and 3) Apichatabutr (a son who turns out to be better than his parents), namely as Sonadabos and Nandadabos, has Apinya 5 (higher knowledge).

Keywords: Gratitude, Parents, Sona-Nanda Jataka

บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2525 องค์การสหประชาชาติ ได้จัดประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ได้กำหนดอายุของผู้สูงอายุให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลกว่า “ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ส่วนสถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุไว้ 2 วัยคือ ผู้สูงอายุวัยต้น มีอายุระหว่าง 60-74 ปี และผู้สูงอายุวัยปลาย มีอายุตั้งแต่ 75 ปีขึ้นไป ส่วนสำนักงานสถิติแห่งชาติของไทยแบ่งผู้สูงอายุเป็น 2 วัยเช่นเดียวกัน คือผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60-69 ปี) และผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป) (กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคน และจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคนในปี พ.ศ. 2593 ทวีปเอเชียจะมี

ประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยคาดว่าสัดส่วนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก และถือเป็นประเทศแรก ๆ ของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) (กรมสุขภาพจิต, 2563) ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ตอนนั้นมีผู้สูงอายุ 10.4% และในปี 2564 จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า มี “คนแก่” อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” ข้อมูลกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อ้างอิงข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธ.ค.2562 ระบุว่า ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66,558,935 คน เป็นเพศชาย 32,605,100 คน เพศหญิง 33,953,835 คน มีผู้สูงอายุ 11,136,059 คน (16.73%) เป็นเพศชาย 4,920,297 คน เพศหญิง 6,215,762 คน ถ้ายึดฐานข้อมูลนี้ เท้ากับในปี 2564 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นจาก 11,136,059 คน (16.73%) เป็น 13,311,787 คน (20.00%) (กรมสุขภาพจิต, 2563) สำนักงานสถิติแห่งชาติ คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ.2565 และในปี พ.ศ. 2573 จะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากรทั้งประเทศ (กรมสุขภาพจิต, 2563)

ผลจากการที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีดำเนินชีวิตในทุกด้าน โดยเฉพาะการดูแลพ่อแม่ที่สูงอายุ อันเป็นผลมาจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้มีค่าครองชีพที่สูงขึ้น ลูกหลานต้องออกไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้ลูกหลานไม่สามารถดูแลพ่อแม่สูงอายุได้ดังเช่นที่เป็นมาในอดีต (สมบุญ วัฒนะ, 2560) มีพ่อแม่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งจำนวนมาก ดังปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูจากลูกหลาน บางคนก็อาศัยอยู่บ้านตนเอง แต่อยู่อย่างยากลำบาก ด้วยความชราของร่างกายที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานได้ ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ทั้ง ๆ ที่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเหล่านี้หลาย ๆ คนมีบุตรธิดาหลาย ๆ คน แต่ละคนมีหน้าที่การงานที่ดี ๆ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการที่จะดูแลบิดามารดาผู้สูงวัยตอบแทน (พระเปลี่ยน สุรโก (ศรีนันทน์), 2558) ภาพเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในชนบทไทยปัจจุบัน พ่อแม่ที่แก่ชราอยู่บ้านเลี้ยงหลาน ส่วนลูก ๆ ไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ช่วงหยุดเทศกาลจึงได้กลับมาหาพ่อแม่ การดูแลพ่อแม่สามารถทำได้เพียงแค่ส่งเงินมาให้ในแต่ละเดือนเท่านั้น หรือบางเดือนก็ไม่มี ยังดีที่พ่อแม่ที่สูงอายุ ยังมีเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่ทางภาครัฐจัดสรรขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน

จากสภาพปัญหาตามที่กล่าวมา การดูแลพ่อแม่ผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบัน เป็นเรื่องที่บุตรธิดาควรให้ความสำคัญและใส่ใจ เพราะเป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาควรกระทำ และไม่ควรทอดทิ้งพ่อแม่เมื่อแก่ชรา แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลจะส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของความกตัญญู เช่น กำหนดให้วันมาฆบูชาเป็นวันกตัญญูแห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 12 สิงหาคม เป็นวันแม่แห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันพ่อแห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 13 เมษายน เป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ และกำหนดให้วันที่ 14 เมษายน เป็นวัน

ครอบครัวยังตาม แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป บุตรหลานมีเวลาในการดูแลพ่อแม่และผู้สูงอายุน้อยลง จึงควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกด้านความกตัญญูผ่านสื่อต่าง ๆ และมีกุศโลบายที่หลากหลาย การบำรุง มารดาบิดาตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนานั้น เป็นการสร้างสถาบันครอบครัวให้มั่นคง และบุคคลนั้น จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคน “กตัญญูทเวทิตา” พระพุทธศาสนาใช้ความกตัญญูทเวทิตา เป็นเกณฑ์ตัดสิน ความเป็นคนดี ดังพุทธภาษิตว่า “นิมิตต์ สาธุรูปานํ กตัญญูทเวทิตา” แปลว่า “ความกตัญญูทเวทิตา เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี” (ธรรมสภา, 2540) โสณนันทชาตก เป็นชาตกอีกเรื่องหนึ่ง ที่กล่าวถึงการ บำรุงบิดามารดา ถือเป็นแบบอย่างของคนที่มีความกตัญญูทเวทิตา

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจนำโสณนันทชาตกมาวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านความกตัญญูทเวทิตาในโสณนันทชาตก และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความกตัญญู ทเวทิตาของโสณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการบำรุงมารดาบิดาได้อย่าง ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

เรื่องย่อโสณนันทชาตก

เรื่องโสณนันทชาตก มีกล่าวไว้ในอรรถกถาพุทธทศนิกาย ชาตกว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภภิกษุผู้เลี้ยงมารดารูปหนึ่ง ซึ่งเนื้อเรื่องของชาตกนี้ คล้ายกับ เรื่องในสุวรรณสามชาตก พระศาสดาตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่าอย่าได้ตำหนิภิกษุรูปนี้เลย เพราะบัณฑิตแต่ ปางก่อน แม้ได้ราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น ก็ยังไม่ยอมรับเอาราชสมบัตินั้น ย่อมเลี้ยงแต่มารดาบิดา ถ้ายเดียว จากนั้น จึงได้นำเรื่องโสณนันทชาตกมาตรัสว่า

เมื่อครั้งพระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโสณกุมาร ในพระชาตินั้น ได้มาบังเกิดในตระกูล พราหมณ์มหาศาล มีน้องชายชื่อว่า นันทกุมาร เมื่อเจริญวัยขึ้น มารดาบิดาปรึกษากันว่าจะให้ลูกทั้ง 2 ครองเรือนเพื่อสืบสกุลต่อไป แต่โสณกุมารบอกมารดาบิดาว่ายังไม่ต้องการมีครอบครัว อยากจะอยู่ พรณินัตริย์รับใช้มารดาบิดาไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้วก็จักออกบวช แสวงหา โมกขธรรม ส่วนนันทกุมารซึ่งเป็นน้องชาย ก็มีความคิดเช่นเดียวกับพี่ชาย

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ คนทั้ง 4 จึงตัดสินใจออกบวช อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ดาบสผู้เป็นลูก ทั้ง 2 ได้ช่วยกันบำรุงบิดามารดา ตั้งแต่ตื่นเช้าก็จัดเตรียมไม้ชำระฟัน และน้ำล้างหน้า ปิดกวาดเสนาสนะ ให้สะอาดร่มรื่น แล้วออกไปหาผลไม้ ที่มีรสอร่อยมาให้บิดามารดาบริโภค ถึงยามเย็นก็ต้มน้ำอุ่นให้อาบ พรณินัตริย์ท่านทั้งสองอย่างดีเยี่ยมเสมอมา วันหนึ่ง ดาบสน้องชายคิดว่า เราจะให้บิดามารดาบริโภคผลไม้ ที่เราหามา จึงรีบลุกขึ้นแต่เช้านี้ก่อนพี่ชาย ออกไปหาผลไม้ลูกใหญ่บ้างเล็กบ้าง เท่าที่พอจะเก็บหามาได้ จากที่ที่ตนเคยเก็บเมื่อวานบ้าง รับนำมาให้บิดามารดาบริโภค ส่วนโสณดาบสโพธิสัตว์ ซึ่งได้อภิญญา 5 พอรุ่งเช้าก็ออกไปยังที่ไกล ๆ หาผลไม้ที่มีรสอร่อย ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีรสดีกว่าที่น้องชายหามา เมื่อนำไปให้ ท่านทั้ง 2 ก็บอกว่าได้บริโภคผลไม้ที่น้องชายนำมาให้แล้ว ดังนั้นผลไม้ดี ๆ ที่โสณดาบสนำมา ก็เน่าเสียไป เป็นอยู่อย่างนี้หลายวัน พระโพธิสัตว์จึงได้บอกกับน้องชายว่าอย่าได้ทำอย่างนี้อีกเลย เพราะผลไม้ที่เจ้า นำมานั้น มีขนาดไม่เท่ากัน สุก ๆ ดิบ ๆ เมื่อบริโภคนานเข้า จะทำให้ท่านมีอายุสั้น แต่น้องชายก็ไม่ได้ทำ

ตาม เพราะมีแต่ความปรารถนาดีอย่างเดียว ยังขาดปัญญารอบรู้ เมื่อไม่ยอมเชื่อฟัง โสณดาบสจึงขับไล่น้องชายให้ไปอยู่ที่อื่น เพื่อให้ไปบำเพ็ญสมณธรรมให้เต็มที่ จะได้เป็นที่พึ่งแก่ตน ส่วนบิดามารดานั้น ท่านจะเป็นผู้ดูแลเอง

เมื่อน้องชายได้ฟังดังนั้น ก็สำนึกผิดในความตื้อรั้นของตน ไม่สามารถจะอยู่ในที่นั้นได้ จึงหลีกเร้นไปอยู่คนเดียว ปรารถนาความเพียรอยู่ในป่าลึก จนสามารถทำอิทธิญาและสมาบัติให้บังเกิดขึ้นได้ แล้วคิดว่าจะนำพระราชาทูตทั้งชมพูทวีปมาขอมาพิชชีย เพื่อจะได้มีโอกาสมาปรนนิบัติดูแลบิดามารดาอีก นันทดาบสจึงได้พาไปเฝ้าพระเจ้ามโนชเช ได้ทูลว่าจะนำราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งหมดมาถวายแก่พระองค์ ด้วยอานุภาพของตน และจะช่วยคุ้มครองทหารในกองทัพ ไม่ให้ได้รับอันตราย พระเจ้ามโนชเชตอบตกลง จึงออกทำศึกโดยการดูแลของนันทดาบส การทำศึกของพระราชาทูต ๆ ครั้ง จึงได้รับชัยชนะมาตลอด และไม่มีการเสียเลือดเนื้อเลยแม้แต่น้อย จนเวลาล่วงไป 7 ปี 7 เดือน 7 วัน นันทดาบสก็สามารถรวบรวมราชสมบัติของพระราชาทูตทั้งชมพูทวีปได้ โดยไม่ต้องมีการเสียเลือดเนื้อแม้เพียงหยดเดียว พระเจ้ามโนชเชได้ฉลองชัยร่วมกับพระราชาทูตทั้งหลาย ที่สามารถรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยที่พระราชาทูตทั้งหมด ก็มีความสมัครสมานสามัคคี ด้วยอานุภาพของนันทดาบส

พระราชาทูตเหล่านั้นต่างก็นึกถึงคุณของนันทดาบส จึงตั้งใจจะยกราชสมบัติให้ แต่ท่านปฏิเสธ และได้บอกความประสงค์ของท่านให้ทราบว่าจะขอเชิญหาบพิตรทั้งหมด ไปช่วยขอขมาโทษ โสณดาบส ผู้เป็นพี่ชายของตน เพื่อตนเองจะได้อยู่บำรุงบิดามารดาต่อไป พระเจ้ามโนชเชและพระราชาทูตทั้งหลายก็รับคำ จากนั้นก็ได้พาพระราชาทูต 101 พระองค์ ไปยังอาศรมของโสณดาบส

วันนั้น โสณดาบสรำพึงถึงน้องชายที่หายไปถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน เช่นกัน ว่าไปอยู่ที่ไหน จึงตรวจดูด้วยทิพยจักขุ ก็เห็นว่าน้องชายกำลังพาพระราชาทูต 101 พระองค์ พร้อมด้วยบริวารเดินทางมาเพื่อจะขอขมา จึงเหาะมาทางอากาศให้พระราชาทูตทั้งหมดได้นมัสการ เมื่อได้เห็นอานุภาพของโสณดาบส พระราชาทูตต่างพากันสักการบูชา โสณดาบสปฏิบัติสัจธรรมเป็นอย่างดี จากนั้นท่านได้เนรมิตหนทางให้ราบเรียบ สะดวกสบายสำหรับการเดินทางไปยังอาศรม แล้วทูลเชิญพระราชาทูตทั้งหมด เสด็จไปเยี่ยมชมอาศรม

นันทดาบส พระเจ้ามโนชเช และกษัตริย์อีก 101 พระองค์ แวดล้อมไปด้วยกองทัพอันทรงเกียรติเข้าไปขอขมาโทษต่อพระโพธิสัตว์ ให้อดโทษต่อน้องชายที่ไม่เชื่อฟัง ซึ่งท่านก็อดโทษให้ เพราะใจจริงนั้นก็ไม่ได้โกรธเคืองเลย แต่ต้องการจะลดทิฐิมานะ ให้น้องชายเชื่อฟังบ้างเท่านั้นเอง จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็กล่าวว่า “นันทะ เธอได้มารดาผู้ทำกิจที่ทำได้ยากไว้แล้ว แม้เราทั้งสองคน มารดาท่านก็ได้ประคับประคองมาโดยยากลำบาก บัดนี้ เธออย่าได้ประมาท จงพยายามปฏิบัติมารดาท่านเถิด เธออย่าให้ท่านบริโภคน้ำน้อยใหญ่ทั้งหลาย ที่ไม่ร่อยอีก” นันทดาบสดีใจที่พี่ชายยกโทษให้ แล้วทั้งสองก็ได้ช่วยกันบำรุงบิดามารดาจนตลอดชีวิต ครั้นละโลกแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

วิเคราะห์เนื้อหาที่เนืองด้วยกตัญญูทเวทีในโศณนันทชาดก

การแสดงความรักกตัญญูทเวทีในเรื่องโศณนันทชาดกสามารถแยกออกเป็น 5 ประเด็น คือ

1. กตัญญูทเวทีของภิกษุ
2. การจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา
3. การตักน้ำอุปโภคบริโภค
4. การทำหน้าที่หาผลผลิตไม้มาให้บริโภค
- 5) การบำรุงมารดาบิดาเป็นหนทางอันประเสริฐ

1. กตัญญูทเวทีของภิกษุ

ในปัจจุบันวัตถุ คือปรารถนาเหตุในปัจจุบันก่อนที่จะพระพุทธรูปจะนำเรื่องของโศณนันทชาดกมาแสดงนั้น ซึ่งมีความคล้ายกับเรื่องสุวรรณสามชาดก แต่เนื้อหาชาดกแตกต่างกัน ปัจจุบันวัตถุพระพุทธรูปได้ปรารถนาถึงภิกษุรูปหนึ่ง เป็นบุตรของเศรษฐีตระกูลหนึ่ง หลังจากได้ฟังธรรมจากพระพุทธรูปแล้ว เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้ขออนุญาตมารดาบิดาบวช แม้ว่าในตอนแรกมารดาบิดาจะไม่ยอมให้บวช เนื่องจากมีลูกชายคนเดียว แต่ลูกชายมีความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวว่า หากไม่ได้บวชก็จะยอมตาย มารดาบิดาจึงยอมให้บวช เมื่อบวชแล้วท่านได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนแตกฉานในพระปริยัติธรรม และได้ตัดสินใจไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในราวป่าเพื่อบรรลุผลและนิพพาน แม้ท่านจะพยายามฝึกปฏิบัติทุกวิถีทางเป็นเวลา 12 ปี แต่ก็ไม่สามารถบรรลุผลนิพพานได้เลย ประกอบกับได้ข่าวโยมบิดามารดาว่า หลังจากท่านบวช ฐานะยากจนลง ไม่มีใครดูแล จนต้องออกเที่ยวขอทานข้าวมาเพื่อเลี้ยงชีวิต ด้วยความสงสารผู้บังเกิดเกล้า จึงได้คิดที่จะลาสิกขาออกไปปรณินิบัติโยมบิดามารดา แต่ได้ฟังมาตุโปสกสูตร ซึ่งเป็นสูตรเกี่ยวกับการบำรุงบิดามารดาว่า เป็นพระก็สามารถที่จะดูแลบิดามารดาได้ จึงทำให้ท่านตัดสินใจไม่ลาสิกขา เมื่อได้พบกับมารดาบิดาที่กำลังเที่ยวขอทานอาหารอยู่ ท่านจึงนำมารดาบิดามาเลี้ยงดูที่อารามที่ท่านพำนักอยู่ โดยนำอาหารหวานคาวที่ได้มาจากการบิณฑบาต ไปให้บิดามารดารับประทานก่อน เหลือจากบิดามารดารับประทาน ท่านจึงฉัน แม้จีวรที่ได้มาก็นำไปตัดเย็บเป็นผ้าห่มผ้าห่มให้บิดามารดา ส่วนผ้าห่มผ้าห่มผืนเก่าของบิดามารดานั้น ท่านก็นำมาทำเป็นจีวรห่มแทน ท่านปฏิบัติอยู่เช่นนี้ จึงทำให้ท่านมีรูปร่างผอมลงผิดปกติ พวภิกษุสามเณรภายในวัดจึงได้สอบถามถึงสาเหตุที่ทำให้ท่านผอม เมื่อทราบว่าคุณนำอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตไปเลี้ยงดูบิดามารดา จึงได้พาหนีหนีเตียนว่าทำให้สัทธาไทยตกไป จึงได้พากันไปกราบพระพุทธรูปให้ทรงทราบ เมื่อพระพุทธรูปทรงทราบเรื่องราวดังกล่าว กลับทรงสรรเสริญยกย่องชมเชยภิกษุรูปนั้นว่าได้ดำรงอยู่ในทางที่ตถาคตเคยดำเนินแล้ว แม้ตถาคตเมื่อประพตibusจริยา ก็ได้บำรุงเลี้ยงบิดามารดาเช่นเดียวกัน จากนั้นจึงได้นำโศณนันทชาดกมาแสดงให้ภิกษุทั้งหลายฟัง (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

จากเรื่องราวของภิกษุรูปนี้ แสดงให้เห็นว่า การที่ภิกษุนำบิดามารดาที่แก่เฒ่า ไม่มีคนเลี้ยงดูมาปรณินิบัติเลี้ยงดูนั้น พระพุทธรูปทรงอนุญาตให้ทำได้ ทั้งยกย่องชมเชยว่าเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง เพราะพุทธรูปก็เคยได้ปฏิบัติมาเช่นเดียวกันเมื่อบวชเป็นฤาษี การที่พระพุทธรูปไม่ทรงตำหนิภิกษุที่

เลี้ยงดูมารดาบิดา สามารถวิเคราะห์ได้ว่า 1) เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุลาสิกขา ในกรณีที่ภิกษุรูปนั้นมีย่อมแม่ที่แก่ชรา ไม่มีใครเลี้ยงดู ก็สามารถเลี้ยงดูปรนนิบัติปาดมารดาได้โดยไม่ต้องลาสิกขาบท 2) เพื่อยกย่องความกตัญญูกตเวทีของภิกษุ การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตำหนิพฤติกรรมของภิกษุรูปนั้นก็เพื่อที่จะยกย่องการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อหน้าภิกษุทั้งหลาย ที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณบิดามารดาว่าเป็นภิกษุก็สามารถทำได้ เป็นเรื่องที่ไม่น่ารังเกียจ เพราะบิดามารดานั้นเป็นผู้ให้กำเนิดมา แม้พระพุทธองค์ก็ยังเคยปฏิบัติเช่นเดียวกันเมื่อบวชเป็นฤาษี 3) เพื่อเป็นการประกาศการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีของพระพุทธองค์ นอกจากจะยกพระพุทธองค์เป็นตัวอย่างในการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาแล้ว ยังเป็นการประกาศถึงการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีของพระพุทธองค์อีกด้วย เพราะตอนประชุมชาดก พระพุทธเจ้าตรัสว่า มารดาบิดาของเราในกาลนั้น ได้มาเป็นตระกูลมหาราชในบัดนี้ พระเจ้ามโนราชนั้น ได้มาเป็นพระสารีบุตร พระราชา 101 พระองค์ ได้มาเป็นพระอัสติมหาเถระ และมาเป็นพระสาวกอื่น ๆ หมู่พลนิกาย 24 อักโขภิกษุ ก็ได้มาเป็นพุทธบริษัท นั้นบัณฑิตได้มาเป็น พระอานนท์ ส่วนโสณบัณฑิต ก็คือ เราตถาคตนั่นเอง 4) เพื่อใช้สอนธรรมะเชิงบุคคลาธิษฐาน การแสดงธรรมโดยการยกตัวอย่างบุคคลขึ้นมาเล่าเป็นตัวอย่างนั้น จะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงยกตัวอย่างโสณและนันทดาบสขึ้นมาตรัสก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นตัวอย่างของบุคคลผู้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา

2. การจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา

เมื่อโสณและนันทกุมารพร้อมกับบิดามารดา ได้ตัดสินใจออกบวชพร้อมกัน จึงได้เข้าไปกราบทูลลาพระราชา สละทรัพย์ทั้งหมดให้เป็นทาน ปล่อยาสทั้งหมดให้เป็นไท และมอบสิ่งของที่สมควรให้แก่หมู่ญาติ จากนั้นได้ออกจากนครพหุวัธน์ ไปสู่ป่าหิมวันตะ แล้วอธิษฐานเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นดาบส โดยโสณและนันทดาบส ได้สร้างอาศรมให้กับบิดาและมารดาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อยู่ในราวป่าที่รายล้อมไปด้วยแมกไม้หนาแน่น และมีสระอันดาราตาสไปด้วยดอกปทุมเบญจวรรณ ทั้งสองได้ช่วยกันดูแลปัดกวาดบริเวณอาศรมที่บิดามารดาให้สะอาดทุก ๆ วัน

3. การตักน้ำอุปัชฌายะ

ดาบสสองพี่น้องได้ช่วยกันปฏิบัติมารดาบิดา โดยตื่นเช้าได้จัดเตรียมไม้สำหรับชำระฟันและน้ำล้างหน้าให้แก่ท่านทั้ง 2 แล้วไปกวาดบรรณศาลาและบริเวณอาศรม ตลอดทั้งจัดเตรียมน้ำดื่ม น้ำล้างเท้า และน้ำสำหรับอาบ ในคราวที่มีอากาศร้อนก็หาน้ำเย็นมาให้อาบ คอยชำระสรงมวยผมให้สะอาด กระทำการบิณฑบาต เป็นต้น ให้แก่มารดาบิดาทั้งสอง

4. การทำหน้าที่หาผลไม้มานำให้บริโศก

โสณดาบสและนันทดาบส หลังจากจัดเตรียมน้ำสำหรับอุปัชฌายะและบริโศกให้กับบิดามารดา และปัดกวาดบริเวณเรียบร้อยแล้ว ก็พากันไปเลือกผลไม้ในป่าใหญ่ ซึ่งมีรสอร่อยมาจากป่า นำมาให้มารดาบิดาได้บริโศก

การนำผลไม้มาให้มารดาบิดานั้นเกิดมีปัญหาคความขัดแย้งกันระหว่าง 2 พี่น้อง เมื่อฝ่ายนันทดาบสผู้น้องมีความคิดว่า เราควรไปหาผลไม้ในบริเวณที่อยู่ใกล้ ๆ มาให้มารดาบิดาบริโศกก่อน จึงเข้าไป

ป่าแต่เขารู้ เก็บผลไม้ที่ตนพบเห็นเมื่อวานบ้าง เมื่อวานขึ้นบ้าง มาให้มารดาบิดาบริโภคก่อน ส่วนโสณดาบส ซึ่งได้อภิญญา 5 สามารถไปเก็บผลไม้ยังที่ไกล ๆ ได้ เมื่อนำผลไม้ที่มีรสอร่อย กำลังส่งอมมาให้มารดาบิดาบริโภค ทั้ง 2 ได้ปฏิเสธ เนื่องจากได้บริโภคผลไม้ที่นั่นทดบาสนำมาให้บริโภคและได้ป่วนปากสมาทานอุโบสถศีลแล้ว ผลไม้ที่มีรสอร่อยเมื่อไม่มีใครบริโภคจึงเน่าเสียหาย ในวันต่อ ๆ มาก็เป็นลักษณะเดียวกัน แม้โสณดาบสคิดว่า การที่มารดาบิดาบริโภคผลไม้ที่นั่นทดบาสนำมา ซึ่งดิบบ้างสุกบ้าง อาจทำให้ท้องเสีย ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ จึงได้บอกดาสน้องชายว่า ให้รอตนนำผลไม้มาก่อนแล้วค่อยนำไปให้มารดาบิดาบริโภคพร้อมกัน แต่นันทดาบสก็ไม่เชื่อฟัง ยังคงนำผลไม้ที่ตนหาได้ในบริเวณใกล้ ๆ มาให้มารดาบิดาบริโภคก่อนเช่นเคย เมื่อเป็นเช่นนี้ โสณดาบสจึงได้ขับไล่ให้นันทดาบสไปอยู่ที่อื่น ตนเองจะเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาแต่เพียงผู้เดียว ต่อมานันทดาบสได้สำนึกผิด ได้บำเพ็ญเพียรเพ่งสัจจนได้อภิญญา 5 แล้วนำพระราชา 101 องค์ มีพระเจ้ามนโชนะเป็นประธานด้วยฤทธิ์ของตน มาขอขมาโสณดาบส โสณดาบสยกโทษให้ และให้มารดาบิดาทั้ง 2 เลือกว่าจะให้ใครเป็นผู้อุปฐากตน มารดาได้เลือกนันทดาบสเป็นผู้อุปฐาก โดยกล่าวว่า “พ่อโสณบัณฑิตเอ๋ย น้องชายของพ่อจากไปเสียนานแล้ว แม่เธอมาแล้วจากที่ไกลอย่างนี้ แม่ก็ไม่อาจจะอ้อนวอนได้ ด้วยว่าเราทั้งสองคน ได้อาศัยพ่ออยู่แล้ว แต่บัดนี้พ่ออนุญาตแล้ว แม่ก็จักได้ก่อวัดลูกนันทะ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์นี้ ด้วยแขนทั้งสองแล้ว พึงได้การอุปการะ” ซึ่งโสณดาบสก็อนุญาตให้นันทดาบสเป็นผู้ดูแลอุปฐากมารดา ตามความประสงค์ของมารดาว่า “ข้าแต่แม่ ถ้าอย่างนั้นลูกยอมอนุญาต แม่จงไปสวมกอดนันทะ ลูกชายของแม่ แล้วจงจูบและจุมพิตที่ศีรษะนันทะ จงทำความเศร้าโศกภายในใจของแม่ให้ดับไปเสียเถิด” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

5) การบำรุงมารดาบิดาเป็นหนทางอันประเสริฐ

นันทดาบสเมื่อไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของโสณดาบส จึงถูกดาบสพี่ชายขับไล่และห้ามไม่ให้บำรุงมารดาบิดาต่อไป เมื่อสำนึกผิดได้มาขอขมาดาบสพี่ชาย และอ้อนวอนขอปรนนิบัติมารดาบิดาจากโสณดาบสว่า “การบำรุงมารดาบิดานี้ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญแล้ว ขอท่านจงอนุญาตการบำรุงมารดาบิดานี้แก่ข้าพเจ้า ท่านได้กระทำกุศลมาแล้วสิ้นกาลนาน ด้วยการลุกขึ้นทำกิจวัตรและการปบนวต บัดนี้ข้าพเจ้าปรารถนาจะทำบุญในมารดาและบิดา ขอท่านจงให้โลกสวรรค์แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าแต่พระฤาษีมนุษย์ทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในบริษัทนี้ ทราบบทแห่งธรรมในธรรมว่า เป็นทางแห่งโลกสวรรค์ เหมือนดังท่านทราบ ฉะนั้น การบำรุงมารดาบิดา ด้วยการอุปฐากและการปบนวต ชื่อนำความสุขมาให้ ท่านห้ามข้าพเจ้าจากบุญนั้น ชื่อว่า เป็นอันห้ามทางอันประเสริฐ”

ในตอนแรกโสณดาบสปฏิเสธคำอ้อนวอนของนันทดาบส เนื่องจากเห็นว่านันทดาบสยังมีวาจากระด้างกระเดื่องอยู่มาก แต่ต่อมาเมื่อนันทดาบสลดมานะทิฐิลง ยอมแม้กระทั่งจะปรนนิบัติโสณดาบสแทน หากไม่ได้ปรนนิบัติมารดาบิดา นันทดาบสเมื่อดาบสพี่ชายห้ามการบำรุงมารดาบิดา จึงชวนชายเพื่อที่จะได้บำรุงมารดาบิดา ดังมีข้อความที่นันทดาบสชี้แจงความประสงค์ของตนกับพระเจ้ามนโชนะว่า “อาตมภาพไม่ได้ทำบุญในท่านทั้ง 2 ผู้เป็นบูรพาจารย์นั้นเลย” พระอรธกถาจารย์ได้ขยายความของคำว่า “ไม่ได้กระทำบุญ” นั่นก็คือวัตรปฏิบัติ อันได้แก่ การนำผลไม้มาให้นันทดาบสตนเอง

การที่นันทดาบสเรียกร้องของเป็นผู้มีส่วนในการดูแลมารดาบิดานั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลมารดาบิดา และเป็นเจตนารมณ์ของชาดก ที่ต้องการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อบุคคลที่ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในมัตตูปสกสูตร “บุคคลใดเลี้ยงมารดาและบิดาโดยชอบ เพราะการบำรุงบิดาและมารดานั้นแล บัณฑิตย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ที่เดียว บุคคลนั้นละไปจากโลกนี้แล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ (ส.ส. (ไทย) , 12/205/297) แสดงให้เห็นว่า การบำรุงมารดาบิดาเป็นความดี เป็นทางอันประเสริฐ เป็นการกระทำที่สัตบุรุษยกย่อง

วิเคราะห์ความหลักกตัญญูต่อบุคคลที่ของโสณะดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม

1. ภัษุเลี้ยงดูมารดาบิดา

ในปัจจุบันวัตถุเรื่องโสณนันทชาดก แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภัษุเลี้ยงดูมารดาบิดาได้ ให้อาหารก่อนตนเองจะฉันได้ แต่ก็เชื่อว่าอนุญาตในทุกกรณี เช่น ภัษุพึงทำกิจทั้งหลายมีการให้อาบน้ำและการนวดเป็นต้นด้วยมือของตน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กระทำได้เฉพาะในบิดาเท่านั้น แต่ในกรณีของมารดาซึ่งเป็นผู้หญิงหรือมาตุคาม มีวินัยบัญญัติหลายสิกขาบท ที่ห้ามมิให้ภัษุมีความกำหนดจับต้องกายหญิง เช่น สังฆาทิเสส สิกขาบทที่ 2 ว่า

“ก็ ภัษุใด ถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน ถูกต้องกายกับมาตุคาม คือ จับมือ จับข้อมแขนหรือลูบคลำอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นสังฆาทิเสส” (วิ.มหา. (ไทย), 1/270/293)

ในอนนิตกถาว่า “ก็ ภัษุใดนั่งบนอาสนะที่กำบังในที่ลับ พอจะทำการได้กับมาตุคามสองต่อสองอุบาสิกามีวาจาเชื่อถือได้ ได้เห็นภัษุนั่งกับมาตุคามนั้นแล้ว กล่าวโทษด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ ภัษุผู้นั้นยอมรับการนั่ง พึงถูกปรับด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งบรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ อีกอย่างหนึ่งอุบาสิกามีวาจาเชื่อถือได้นั้น กล่าวโทษด้วยอาบัติใด ภัษุผู้นั้นพึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้น อาบัตินี้ชื่อว่าอนนิต” (วิ.มหา. (ไทย), 1/444/474 - 475)

ในปาจิตตีย์ กล่าวว่า “ก็ ภัษุใด นอนร่วมกันกับมาตุคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย), 2/56/247) และ “ก็ ภัษุใด นั่งในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย), 2/290/435)

จากสิกขาบทที่ยกมา ต้นบัญญัติสิกขาบทเป็นหญิงหรือมาตุคามที่มีไข้มารดา โดยพระวินัยระบุว่า “ถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน ถูกต้องกายกับมาตุคาม” ในกรณีหญิงมารดา ซึ่งเป็นไปได้ไม่น้อยที่ภัษุมีจิตกำหนดแล้วจับต้องกายมารดาของตน หรือนั่งในที่ลับหรือลับตาแล้วพูดเกี้ยวพาราสีกับมารดาของตน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ร่างกายของมารดาพระวินัยบัญญัติว่า “เป็นวัตถุอนามาส” คือ ไม่ควรแตะต้อง ไม่เฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้น แม้เครื่องประดับเครื่องแต่งกายสตรี เงิน ทอง อาวุธ เป็นต้น ก็นับเข้าในวัตถุอนามาสเช่นเดียวกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) ในพระบาลี พระผู้มีพระภาคเจ้าปรับอาบัติทุกกฏเหมือนกันทั้งนั้นแก่ภัษุผู้จับต้อง ด้วยความรักอาศัยเรือนว่า

ผู้นี้เป็นมารดาของเรา นี่เป็นธิดาของเรา นี่เป็นพี่น้องสาวของเรา เพราะขึ้นชื่อว่าผู้หญิงแม่ทั้งหมด จะเป็นมารดาก็ตาม เป็นธิดาก็ตาม เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ทั้งนั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

การเลี้ยงดูมารดา เมื่อพระวินัยบัญญัติไว้มิให้ถูกต้องกายมารดา ภิกษุควรปฏิบัติอย่างไร อรรถกถาและฎีกา ได้อธิบายไว้ ดังนี้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

อรรถกถาเภสัชกรรมวัตถุในตติยปาราชิก กล่าวไว้ว่า ถ้าภิกษุนำมารดาไปยังวิหาร ประณิบัติอยู่ ไซ้ร้อย่าถูกต้อง พึงทำบริกรรมทุกอย่าง พึงให้ของเคี้ยวของบริโภคด้วยมือตนเอง ส่วนบิดา ภิกษุพึงทำกิจทั้งหลายมีการให้อาบน้ำและการนวดเป็นต้น บำรุงด้วยมือของตนเหมือนอย่างบำรุงสามเณร ฉะนั้น

ในอรรถกถากายสังสัคคสิกขาบท ได้กล่าวเอาไว้ว่า ถ้าภิกษุเห็นมารดาถูกกระแสน้ำพัดไป ไม่ควรถูกต้องด้วยมือที่เดียว พึงวาง (ส่ง) เรือ แผ่นกระดาน ท่อนกล้วย หรือท่อนไม้ไปข้างหน้า เมื่อเรือเป็นต้นนั้นไม่มี แม้ผ้ากาสาจะก็ควรวางไว้ แต่ไม่ควรพูดว่า จงจับที่ผ้ากาसानี้ เมื่อมารดาจับผ้ากาสาแล้ว จึงจุดมาด้วยท่าในใจว่า เราอุชบริวาร ถ้ามารดาถล่นไซ้ร้อย่าไปข้างหน้า ๆ ปลอดภัย ถ้ามารดาถูกน้ำพัด ขึ้นคอหรือจับมือภิกษุผู้เป็นบุตรโดยเร็วไซ้ร้อย่า ภิกษุไม่ควรสลัดเสียด้วยกล่าวว่า จงหนีไปหญิงแก่ควร (ช่วยส่ง) ให้ถึงบก ถ้ามารดาตกหล่น ตกบ่อไซ้ร้อย่า ภิกษุพึงโยนเชือกหรือผ้าลงไปในที่นั้น เมื่อมารดาจับเชือกหรือผ้าแล้ว พึงสาวขึ้น แต่ไม่ควรถูกต้องเลย

จะเห็นได้ว่า การถูกต้องกายหญิงนั้น พระพุทธเจ้าห้ามไว้ทุกกรณี แม้แต่มารดาของตนเอง เพียงแต่ปรับอาบัติสถานเบา คือ ทุกกฏเท่านั้น

ในสังคมปัจจุบันมีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่ดูแลมารดาที่ป่วยติดเตียง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่มีคนดูแล จึงต้องนำมารดามาดูแลที่วัด หรือเดินทางไปดูแลที่บ้าน หากวัดอยู่ไม่ไกลบ้านนัก เช่น พระสงฆ์ วิริโย อายุ 41 ปี พรรษา 17 บวชตั้งแต่อายุ 23 ปี จำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์เขาขุนอินทร์ ต.วังจันทร์ อ.แกลง จ.ระยอง ส่วนมากจะเดินรถคันไปตามจังหวัดภาคอีสาน เมื่อทราบข่าวว่ามารดาป่วยติดเตียง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เนื่องจากป่วยเป็นโรคเบาหวาน โรคไต และความดัน ไม่มีคนดูแล จึงกลับมาดูแลมารดาที่บ้าน ด้วยการออกบิณฑบาตตอนเช้า นำอาหารมาป้อนให้กิน ไปหาตัวยาสมุนไพรมาปรุงยาให้กินเพื่อแก้โรคเบาหวาน โรคไต และโรคความดันโลหิตสูง จนทำให้แผลตามนิ้วเท้าแห้งสนิท (คมชัดลึก ออนไลน์, 2563) และอีกตัวอย่างหนึ่ง พระศิริ รัตนชัย อายุ 56 ปี พรรษา 24 อยู่ที่สำนักสงฆ์ถ้ำนางพญาเลือดขาวโมกขธรรม บ้านเขารูปช้าง ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา จ.สงขลา ได้นำมารดา อายุ 77 ปี ที่ป่วยเป็นอัมพาต กับนายสมเกียรติ รัตนชัย อายุ 51 ปี น้องชาย มีสติไม่สมประกอบ พูดและช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มาเลี้ยงดูดูแลอย่างดีภายในกุฏิ (ข่าวสดรายวัน, 2563)

กรณีพระภิกษุทั้ง 2 รูป ที่ต้องดูแลมารดาที่ป่วยติดเตียง ต้องคอยอุ้มอาบน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า ป้อนข้าว เปลี่ยนผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งจำต้องสัมผัสกับร่างกายของมารดาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากไม่มีคนช่วยเหลือ ในเชิงสังคมไม่มีใครตำหนิ ในขณะเดียวกันก็ชื่นชมในความกตัญญูของพระภิกษุทั้ง 2 รูป พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญภิกษุที่ดูแลบิดามารดา แต่ในกรณีของมารดามีเงื่อนไขทางพระวินัยที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่ภิกษุจะต้องเลือกระหว่างการต้องอาบัติทุกกฏกับการประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์

2. การตอบแทนบุญคุณตามหลักทศ 6 ของโศณดาบสและนันทดาบส

ในสังคาลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรธิดา ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันไว้ดังนี้

2.1 หน้าที่ของบิดามารดาที่พึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา 5 ประการ คือ

- 1) ห้ามมิให้กระทำความชั่ว
- 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- 3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- 4) หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้
- 5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร (ที.ปา. (ไทย), 11/267/212 – 213)

บิดามารดาของโศณและนันทกุมาร ได้เลี้ยงดูบุตรมาเริ่มตั้งแต่อายุในครรภ์จนคลอด และได้นำพาพร่ำสอนในสิ่งที่ควรทำไม่ควร สิ่งใดมีโทษไม่มีประโยชน์ก็ทรงห้ามปรามไว้ เหมือนบิดามารดาทั้งหลาย ที่ปรารถนาให้ลูกเป็นคนดี ไม่ต้องการให้ลูกเป็นภาระของสังคม ดังคำของโศณดาบสกล่าวสอนนันทดาบสว่า “มารดาให้บุตรศึกษาอยู่เป็นนิตย์ว่า โอ้ลูกน้อยเอ๋ย เจ้าจงเป็นผู้ไม่ประมาท ในราชสกุล เป็นต้น อย่างนี้” อนึ่ง เจ้าจงกระทำการมออย่างโน้น มารดาอย่าม่อลำบาก ด้วยประการฉะนี้” ในด้านการศึกษานั้น บิดามารดาได้ชื่อว่าเป็นครูคนแรกของลูก เพราะสอนและแสดงโลกนี้ให้แก่บุตร โดยทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนก่อนอาจารย์คนอื่น ๆ คือ 1) สอนให้พูด คำแรกที่บิดามารดาสอนให้บุตรของตนได้พูด คือคำว่า “แม่” “พ่อ” กิน นอน เสื้อผ้า น้ำ อาลูง ป่า เป็นต้น สอนให้พูดแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน 2) สอนมารยาท คือ สอนกิริยาอาการที่เรียบร้อย มีมารยาทอันดีงาม สอนให้มีความสงบเสงี่ยมเจียมตัว อ่อนน้อมถ่อมตน เพราะคนที่มีมารยาทนั้น ก็เหมือนกับเพชรที่ได้รับการเจียรไนส่องแสงเป็นประกายนั่นเอง (อร่าม อินพุ่ม, 2549) เมื่อลูกเจริญวัย บิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร ได้ให้กุมารทั้งสองได้ศึกษาเล่าเรียนพระเวทจนจบการศึกษาศิลปศาสตร์ทั้งหมด ตามระบบการศึกษาในยุคนั้น เมื่อกุมารทั้งหมดเติบโตเป็นหนุ่มพอที่จะมีครอบครัว บิดามารดาได้ปรึกษากันเพื่อหาหญิงที่คู่ควรมาเป็นภรรยา เมื่อนำไปบอกแก่กุมารทั้งสอง กุมารทั้งสองปฏิเสธที่จะมีคู่ครอง ต้องการจะดูแลบิดามารดาไปจนกว่าชีวิตของบิดามารดาจะหาไม่ จากนั้นบุตรทั้งสองก็จะออกบวช เมื่อลูกไม่มีความต้องการอยู่ครองเรือน ทรัพย์สมบัติทั้งหมดของบิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร จึงมอบให้เป็นทาน และแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้องทั้งหมด จากนั้นจึงออกบวชพร้อมกับกุมารทั้งสอง

จะเห็นได้ว่าบิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร ได้ทำหน้าที่ของบิดามารดาโดยไม่ขาดตกบกพร่องตามหลักของทศเบื้องต้นทุกประการ มีเพียง 2 ข้อสุดท้ายที่มอบให้แก่บุตรทั้ง 2 แล้ว แต่บุตรทั้ง 2 ปฏิเสธที่จะรับ

2.2 หน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงปฏิบัติบิดามารดา 5 ประการ คือ

- 1) ทานเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
- 2) จักทำกิจของท่าน
- 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล

4) จักประพัตติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน (ที.ปา. (ไทย), 11/267/212)

โสณดาบสและนันทดาบส ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีกตัญญูทเวทิตี เพราะเมื่อบิดามารดาได้ตามอกบวช ก็ได้ช่วยกันเลี้ยงดูบิดามารดา โดยการจัดหาที่อยู่อาศัย จัดหาน้ำดื่ม น้ำอาบ และมีให้รับประทาน เมื่อตอนยังครองชีวิตฆราวาสก็ได้ช่วยเหลือกิจการงานของบิดามารดา แม้บิดามารดาจะหาครูครองมาให้ก็ไม่ปรารถนา เพื่อต้องการช่วยงานและอยู่ดูแลบิดามารดาไปจนกว่าชีวิตท่านทั้งสองจะหาไม่ กุมารทั้งสองจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ดำรงวงศ์ได้เป็นอย่างดี เพราะตระกูลที่ขาดลูกกตัญญูย่อมทำให้ตระกูลนั้นไม่มั่นคงได้ ด้านการประพัตติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท เพื่อดูแลมรดกของตระกูลนั้น แม้ว่ากุมารทั้งสองจะไม่สามารถรักษามรดกภายนอกที่บิดามารดาได้สั่งสมไว้ ซึ่งไม่ได้เกิดจากความประพัตติเสื่อมเสีย แต่เพราะปรารถนาการออกบวช ถึงอย่างนั้น กุมารทั้งสองก็สามารถประพัตติตนให้เหมาะสมกับการเป็นผู้รับมรดกภายใน คือ ความกตัญญูทเวทิตี ซึ่งมีความสำคัญกว่ามรดกภายนอก โสณดาบสและนันทดาบส 2 พี่น้อง ได้ปฏิบัติบำรุงมารดาบิดา トラบจนถึงสิ้นอายุ ก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก แม้ว่าในเนื้อเรื่องจะไม่ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตแล้ว ดาบสทั้งสองได้ปฏิบัติพิธีกรรมอย่างไรบ้าง แต่เชื่อว่า ดาบสทั้งสองคงจะประกอบพิธีกรรมตามระบบความเชื่อในยุคนั้นให้กับบิดามารดาอย่างแน่นอน

2.3 โสณะดาบสและนันทดาบสกับความเป็นอริชาตบุตร

พระพุทธศาสนา แบ่งบุตรเป็น 3 ประเภท คือ

1) อริชาตบุตร

2) อนุชาตบุตร

3) อวชาตบุตร (ขุ.อิติ. (ไทย), 25/74/431)

บุตรทั้ง 3 ประเภทนี้ มีคำอธิบายดังนี้

1) อริชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมสูงกว่าบิดามารดา เมื่อเกิดมาแล้วได้รับการฝึกฝนอบรมยิ่งกว่าบิดามารดา มีคุณงามความดี มีฐานะสูงเด่นยิ่งกว่าบิดามารดา ตลอดถึงสามารถช่วยให้สกุลวงศ์เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้

2) อนุชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมปานกลาง เมื่อเกิดมาแล้วได้รับการฝึกฝนอบรมมีความดีเสมอกับบิดามารดา มีความประพฤติไม่เสียหาย สามารถที่จะพยุงสกุลวงศ์ไว้มิให้เสื่อมเสียไป แต่ก็ไม่สามารถที่จะช่วยให้สกุลวงศ์เจริญรุ่งเรืองมากกว่าบิดามารดาได้กระทำเอาไว้

3) อวชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมต่ำ เมื่อเกิดมาแล้ว ได้รับการฝึกฝนอบรม แต่ไม่สามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้กลายเป็นคนดีของครอบครัวได้ มีแต่ความประพฤติต่ำทราม เป็นคนล้างผลาญคุณงามความดีของตนและของวงศ์สกุล (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), 2546)

จากการศึกษาโสณนันทชาดก พบว่า ทั้งโสณดาบสและนันทดาบส ได้ชื่อว่าเป็นอริชาตบุตรของบิดามารดา เพราะท่านทั้ง 2 มีความกตัญญูทเวทิตี และมีภูมิธรรมสูงกว่ามารดาบิดา คือได้อภิญญา 5 ทั้ง 2 ท่าน

สรุป

ความกตัญญูทเวทีที่ปรากฏในโศณนันทชาดกนั้น สามารถแยกการแสดง ความกตัญญูทเวที ออกได้ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นปัจจุบันวัตถุ ได้แก่ การแสดงความกตัญญูทเวทีของภิกษุ ที่เลี้ยงดูบิดา มารดาที่ชรา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุบำรุงเลี้ยงดูมารดาได้ โดยการให้อาหารบิณฑบาต และการป้อนนวด เป็นต้น แต่ในกรณีของมารดา ต้องปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขของพระวินัย ส่วนบิดานั้นให้ปฏิบัติ เช่นสามเณร ส่วนที่เป็นเนื้อหาของชาดกนั้น ได้กล่าวถึงการแสดงความกตัญญูทเวทีของโศณดาบส และนันทดาบสที่มีต่อบิดามารดา ด้วยการจัดสถานที่อยู่อาศัย จัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ และจัดหาผลไม้ น้อยใหญ่มาให้บริโภคน โศณดาบสและนันทดาบสนั้นได้ชื่อว่าเป็นอริชาตบุตรของบิดามารดา เพราะดูแลบิดา มารดาทุกอย่าง อีกทั้งมีภูมิธรรมสูงกว่าบิดามารดา จึงสมควรที่บุตรธิดาในยุคปัจจุบันควรถือเอาเป็น เที่ยงอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). 93 วันสู่สังคม “คนชรา” 5 จังหวัด? คนแก่เยอะสุด-น้อยสุด. เรียกใช้เมื่อ ตุลาคม 2563 จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30453>.
- _____. (2563). ก้าวอย่างของประเทศไทย สู่ ‘สังคมผู้สูงอายุ’ อย่างสมบูรณ์แบบ. เรียกใช้เมื่อ 30 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). บทบาทผู้สูงอายุต่อสังคม ครอบครัว ชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2563 จาก <http://www.anamai.moph.go.th/soongwai>.
- ข่าวสดรายวัน. (2553). พระดูแลแม่อัมพาต กับน้องชายพิการ ญาติโยมแห่ช่วย. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2563 จาก <https://1th.me/mUy4N>.
- คมชัดลึก ออนไลน์. (2556). ยอดกตัญญู!พระธุดงค์ดูแลแม่ป่วยหนัก. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/154472>.
- ธรรมสภา. (2540). พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระเปลี่ยน สุรกโฆ (ศรีนันทน์). (2558). ศึกษาวิธีการบำรุงบิดามารดาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ของประชาชนในอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4(2), 47-60.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2546). มงคลยодชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- สมบุญ วัฒนะ. (2560). การดูแลบิดามารดาสูงอายุตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยพุทธ. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(2), 66-80.
- อร่าม อินพม. (2549). มงคลชีวิต 38 ประการ สำหรับผู้ครองเรือน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพชรกระรัต.